

Pregledni rad

UDK 316.723:784.4.071.2

DOI br. 10.7251/SVR1408320B

COBISS.SI-ID 4270104

ЛИЧНОСТ И НОВОКОМПОНОВАНА НАРОДНА МУЗИКА КАО СТРАНПУТИЦА ДРУШТВА, (НЕ)КВАЛИТЕТ ТЕКСТОВА

Mr Ozrenka Bjelobrk Babiћ¹

Филозофски факултет Бања Лука

Вишња Шушњар проф².

Независни универзитет Бања Лука

Mr Весна Шушњар³

Banja Luka College/BLC Бања Лука

Апстракт: Аутори у овом раду указују на новокомпоновану народну музику као странпутицу друштва, као пријетњу друштву знања, друштву умјетности и квалитетној музици, а самим тим и пријетњу самој личности. Циљ истраживања је, етнолошким (латентно етномузиколошки) и књижевним приступом, анализирати текстове новокомпоноване народне музике како би се установио њен квалитет и утицај на друштво и личност. Анализа је проведена на одабраним примјерима из различитих фаза историјског развоја ове врсте музике, с акцентом на компарацију текстова пјесама старијег и новијег датума. Установљено је да су и у оваквим дјелима, која нису (умјетнички) високо вреднована, евидентни елементи стагнације друштвених вриједности (морала, хуманости, љубави) и других квалитета који би требали да одликују једно друштво. Резултати хронолошке анализе литерарног текста новокомпонованих народних пјесама (с општим освртом на карактеристике музичко-изражајних средстава) потврђују упрошћавање, поједностављивање и банализовање музике и текста, која се у том случају не може сматрати временском умјетношћу, а о књижевности и да не говоримо. Наведени су и ставови ученика о новокомпонованој музици, њихова размишљања о етици текстова, као и закључци о њиховим рефлексијама. Ауторке дају приједлоге за ублажавање (ако не рјешавање) ове музичко-језичке странпутице и деградације савременог друштва и личности која се у њему развија.

Кључне ријечи: *новокомпонована народна музика, литерарни текст, странпутица, друштво, личност.*

¹ Контакте у вези са овим радом можете остварити на e-mail адресу ozrenkabb@hotmail.com

² Професор српској језика, асистент visnjasusnjar@yahoo.com

³ Професор енглеског језика, vivsusnjar@yahoo.com

НАСТАНАК НОВОКОМПОНОВАНЕ НАРОДНЕ МУЗИКЕ И ТУРБО-ФОЛКА

Чувена је Платонова реченица: „Што је у држави боља музика, боља ће бити и држава“⁴. На основу ове сентенце позабавимо се питањима: Каква је музика у нашем друштву, у држави? Какво је друштво и личност у њему? Доминантна музика у нашем друштву која има активне и пасивне слушаоце је новокомпонована народна музика. О појму новокомпонована народна музика има више различитих схватања (ставова) и теорија о њеном настанку. Ова кованица означава композиције вокално-инструменталног жанра савремене популарне музике засноване на националном мелосу. Насупрот томе што је свака музика која се тек створи нова, опште је прихваћен назив новокомпонована пјесма која је нова и актуелна „уведена из потребе да се некако стави до знања да се ради о народним пјесмама неанонимних аутора“⁵. Етномузиколози су оспоравали термин „народна“, тврдећи да се народна музика ствара од народа (даровити, анонимни појединац), док је новокомпонована пјесма творевина за народ (такође ствара је појединац, али неанониман) и неупитно су је сврстали у популарну музику. Настанак новокомпоноване народне музике вјероватно је заснован на жељи стварања нечег новог.⁶ Постоје супротни ставови према којима оба ова облика припадају народној музици јер их је народ прихватио. Новокомпонована народна музика, настала у култури у којој егзистира, произилази из праксе и исправно је сматрати народном музиком.⁷ Развој новокомпоноване народне музике може се сагледати у неколико етапа, а њено разматрање и разумијевање тумачи се са неколико аспеката: социолошки, психолошки, културолошки, а главни мотив постојања овог феномена је комерцијални, по неким ауторима и политички.

Након Другог свјетског рата усљед нагле индустријализације на простору бивше Југославије долази до миграције становништва из села у градове, а тиме и до економских, социолошких и културних промјена. Град постаје стјециште различитих друштвених слојева и њихових навика. Многи су се прилагођавали новом начину живота и новој средини у чему је важну улогу имала музика. Дошло је до промјене друштвене улоге народне музике. Постепено нестаје обредна и обичајна функција музике уступајући мјесто забави и разоноди. Досељено становништво, занемарујући традиционалну музику, давало је предност свему ономе што би потврдило њихов градски статус. Љубитељи новокомпоноване музике нису више само

⁴ Ђурић, О.: *Водич кроз историју музике*, Београд, 2001.

⁵ Раљевић, С.: *Fenomen novokomponovane narodne muzike – ogledi iz BiH*, Neobjavljen dipl. rad, Univerzitet u Sarajevu, Muzička akademija, Sarajevo, 1990, s. 4.

⁶ Fulanović Šošić, M.: *Folklorna muzika i novokomponovana narodna muzika u suvremenom društvu Bosne i Hercegovine*. U zborniku radova 5. međunarodnog simpozijuma *Muzika u društvu*, Muzikološko društvo FBiH, Sarajevo, 2007, s.183–186.

⁷ Раљевић, С.: О neophodnosti multiaspektne analize novokomponirane narodne muzike. *Muzika, časopis za muzičku kulturu, br. 1-2 (13-14)*, 2000, s. 20–23.

сеоско и тек досељено градско становништво, радничка класа већ и високообразовани људи на владајућим позицијама.

Почетком педесетих година XX вијека значајну улогу имају медији у његовању наше традиционалне музике. При југословенским радио-телевизијским (ТВ) центрима дјелују народни оркестри са репертоаром градске музичке традиције. Тада су извођења била „уживо“ из студија што је захтијевало постављање високих критеријума и увјежаност. Тек у другој половини педесетих година настају студијски снимци. Шездесетих година XX вијека јављају се композитори који стварају пјесме у духу народног музичког стваралаштва, љубавне и родољубиве тематике. У том периоду организују се фестивали (у Сарајеву „Илица“ и у Београду „Сабор“) и такмичења народне музике, вреднованих од стручног жирија по високим критеријумима музичког и текстуалног садржаја композиција. Презентовање нових форми у Сарајеву и Београду може се сматрати једним од разлога што се ова врста музике од свих бивших југословенских република највише развија у Босни и Херцеговини и Србији, због чега је и наш избор композиција за анализу са овог простора. Крајем шездесетих и почетком седамдесетих година ова врста музичке продукције, првенствено због профита, привлачи све већи број стваралаца, чак и оскудног музичког талента и образовања, који, у немогућности да створе квалитетну музику, ослањају се на мелодије и ритмове народа ван граница Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Ове промјене у новокомпонованој народној музици, уз експанзију мас-медија, доводе до све лошијег квалитета композиција, које и поред неодобравања критике, освајају тржиште. У медијским кућама критеријуми селекције пјесама новокомпоноване народне музике полако слабе и под притиском комерцијализације подилази се укусу полуобразованог становништва, умјесто да га креира. Почетком осамдесетих година XX вијека јавља се нова струја новокомпоноване народне музике, која његујући мелодије највише грчким и турским елементима, уз достигнућа технологије, подржана од штампе, РТВ програма и дискографије, све више придобија народне масе.

Однос друштва, интелектуалних кругова према новокомпонованој музици био је, свакако, не без разлога, негативан. Иако су били актуелни дискурси на којима су се етномузиколози залагали да се предмет етномузиколошких истраживања прошири, да се не истражује само традиционална музика преношена с кољена на кољено, већ и новокомпонована музика, такви напори нису заживјели. Коначан став етномузиколога је био да се треба бавити проучавањем и његовањем традиционалне народне музике, а не пјесама комерцијалног типа. Истраживачима популарне културе (културолозима, социолозима, филозофима) етномузиколози се прикључују тек почетком овог вијека (након политичких промјена у Србији). Нажалост, и поред тога што су малобројни умјетници указивали на могуће далекосежне посљедице које ова музика носи, маргинализовање, исмијавање и неинтерес образовних слојева за новокомпоновану музику коју су

сматрали појавом кратког даха, дали су простор да полуурбанизовано и полуобразовно становништво конзумирајући ову музику развија позитиван став према њој, тј. да ствара простор за развијање кича и шунда. Такав однос резултирао је тиме да новоко-мпонована народна музика, доминантна до почетка деведестих година, уступа мјесто турбо-фолку, насталом у Србији, који уједно представља наставак ове врсте музике, потпомогнут деградацијом друштвених вриједности, распадом СФРЈ, ратом у Босни и Херцеговини. Музички сликава систем поремећених вриједности, која је брза, груба и кичаста Антоније Пушић–Рамбо Амадеус 1994. године, преузимањем термина из аутомобилизма, даје назив турбо-фолк. Термин је био у употреби до 2000. године када је у Србији дошло до политичких и културних промјена, а иста или слична музика добила је друге одреднице.⁸ Поред турбо-фолка, а донекле под његовим окриљем, постојале су друге музичке струје које је народ симпатисао и прихватао. То су *патриотски стил*, продукт ратних дешавања у БиХ (1992–1995) и санкција у Србији који је и „изумро“ завршетком наведеног рата и *нови гуслари*, стил који и данас живи. Текстуални садржаји pjesама патриотског стила, заснованих на српским народним мотивима, превазилазили су границе национализма. Постоје ставови да је иза оваквих стихова стајала држава која их је користила у своје сврхе, као и да су били „допинг“ бројним избјеглицама из БиХ и рањеницима у болницама. Ова музика није емитована у медијима, али је скоро илегално преношена. Насупрот томе што су гусле деценијама запостављене, почетком деведесетих, услед друштвено-политичких превирања, заузимају значајно мјесто у музичком животу народа. Ноторна тематика гуслара, његована изван медија, добија и нове јунаке са краја прошлог вијека. Послије друштвено-политичких промјена у Србији након 2000. године истраживачи популарне културе су најављивали нестанак музике лошег квалитета. Међутим, та очекивања нису уродила плодом већ се овај неукус проширио на простор бивше Југославије. Интересантно је да је, без обзира на ратна збивања на поменутом простору и бројне изливе мржње, турбо-фолк са својим подврстама имао љубитеље разних националности и убјеђења. Овај парадокс ствараоци и пропагатори турбо-фолка, прије свега у циљу комерцијализације оправдавају чињеницом „музика не познаје границе“. Поред тога што су истраживачи на различите начине у својим дјелима објашњавали појаву и развој овог феномена (на примјер Милена Драгићевић Шешић, Ивана Кроња, Миша Ђурковић) указујући на неквалитет ове музике, ипак постоји група историчара, окупљена око часописа *Прелом* (са Срђаном Димитријевићем на челу), која оправдава постојање сваке културе која задовољава нечије и некакве потребе. Дјеловање турбо-фолка на друштвени морал и рушење патријархалне породице ова група види

⁸ Milojević, J.: *Turbo-folk: World music ili postmoderni Vavilon?* Preuzeto 10.09. 2012. sa sajta www.jazzymcoyu.page.tl

као pogodno тло за остварење својих интереса.⁹ Музичко-стилске карактеристике турбо-фолка, као и његове текстуалне поруке осликавају друштво у коме су настале стварајући „мач са двије оштрице“ за личност која се у њему развија.

КАРАКТЕРИСТИКЕ НОВОКОМПОНОВАНЕ НАРОДНЕ МУЗИКЕ И ТУРБО-ФОЛКА

Новокомпонована музика искључиво постоји као вокално-инструментални облик. Најчешће је компонована по устаљеном формалном обрасцу кога чине увод (тзв. форшпил), строфа, рефрен и кода – дијелови форме, изузимајући коду, засновани на контрасту (драматизација–смирење). Најупечатљивији дио ове форме је рефрен, осмишљен да освоји публику, тј. има комерцијалну намјену. Иако инструментални увод (форшпил) нема значај рефрена мора бити препознатљив, мелодијски карактеристичан. Приликом стварања новокомпоноване народне пјесме (што је препознатљиво и слушањем) обраћа се пажња да садржај строфе не превазиђе приоритетну улогу рефрена. Најкраћи сегмент форме је кода која има и маргиналну улогу у односу на остале дијелове новокомпоноване пјесме. Литерарни текст, као главна компонента новокомпоноване пјесме, много утиче на мелодијску линију која мора бити њему прилагођена. Одлике мелодијске линије подређене тексту су секвенцирање и понављање. Када је ријеч о мелодији свакако је неизоставно поменути карактеристику новокомпоноване музике названу „оријенталном“. Мелодија пуна украса, мелизматична, са прекомјерном секундом освајала је публику током осамдесетих година XX вијека, па су је његовали и извођачи деценију касније. Структуру новокомпоноване пјесме, најчешће дводијелну, карактерише промјена тоналитета између дијелова форме. Хармонизација ових пјесама је једноставна, а чине је тонични, субдоминантни и доминантни акорди, као и акорди доминантине доминанте, а присутне су и модулације. Ритмови пјесама, првобитно балкански, а касније оријентални и латиноамерички, су, такође, подређени тексту. Аранжмани новокомпоноване музике, у самом почетку њеног развоја, писани су искључиво за народни оркестар у којима су главни инструменти хармонике и виолине које мелодијски прате вокалну дионицу, а дионице дувача су најчешће удвојене са њима. Поступно слиједе промјене у инструментаријуму и у начину његове употребе. Ритам секција се допуњава гитаром и добошем, а касније и савременим бубњевима, односно новим инструментима као што су синтисајзер, електрична гитара који замјењују хармонику и перкусије. Синтетизовање звука електронским инструментима (осамдесетих година прошлог вијека), инструменти са процесорима за електронску обраду тона кориштени су у циљу постизања квалитета, осавремењавања, али и комерцијализације. Модерна производња звука условила је појаву двојних аранжмана:

⁹ Исто.

аранжмани за јавно извођење пјесама уз народни оркестар и аранжмани за искориштавање могућности електронских инструмената. Све убрзанији начин живота пратила је новокомпонована народна пјесма: убрзавање темпа извођења, стављање акцента на ритмичке фигуре и ритам-секцију, редуковање трајања пјесама и сл. Веома важна карактеристика новокомпонованих пјесама је у томе што је вокална дионица у спрези са нашом градском музичком традицијом, док је инструментаријум окренут ка страним утицајима. Временом је новокомпонована музика попримала особености забавне музике (боја звука, ритам, инструменти), а забавна новокомпонована (особености вокалне дионице) услед чега у даљем развоју долази до извјесних промјена у популарној музици ових простора.

Карактеристике турбо-фолк пјесама су мелодије базиране на различитим фолклорним мотивима и инструментални дијелови у којима се осјећају рок или поп ритмови. Типични су и непарни ритмови, реповање, као одјек америчке реп музике. Пјесме су препознатљиве и по денс и техно матрицама. Компјутерским препарирањем инструмената добија се масиван и резак звук. Мелодијска линија се од типичне народне мелодије разликује по свом обиму, интервалским скоковима, кретању у размаку и до двије октаве. Сличност са новокомпонованим пјесмама је у томе што су и ове мелодије проткане балканским етносом, као и мотивима азијског, америчког фолклора.

За разлику од извођача забавне музике у којој популарност стичу подједнако солисти и групе у новокомпонованој народној музици и турбо-фолку звијезде су искључиво пјевачи, изузимајући поједине, нпр. Лепа Брена и Слатки грех. Одлика извођача (нарочито пјевачица) ове популарне музике су лоше или никакве гласовне могућности које, захваљујући развоју технике, „покривају“ вулгарно-еротичним одијевањем и таквим плесним покретима. Нажалост, конзументи не обраћају много пажњу на квалитет пјевања, већ на атрактиван изглед извођача. Ствара се музика која се гледа, а не слуша. Да ли публика размишља шта „поручује“ новокомпонована и турбо-фолк пјесма? Да ли постоји и каква је етика стихова?

АНАЛИЗА ТЕКСТОВА

Структура и садржај новокомпонованих народних пјесама, односно поруке текстова поред књижевне захтијевају и првенствено социолошко-психолошку анализу. Како је већ напоменуто, приликом компоновања битно је мелодију прилагодити тексту као најважнијем елементу пјесме. Дешава се да се текст пише на већ постојећу мелодију гдје се нагласци текста и мелодије не подударују што резултира лошим квалитетом пјесама. Тематика новокомпонованих пјесама уско је повезана са начином живота, емоцијама, образовним нивоом и потребама њене публике која се проналази у текстовима који говоре о родном крају, новим градовима, о селу, кафани, љубави

(љубавна осјећања су често главни мотив изражена патетично или драматично), родбини у туђини и сл. Текстови подилазе конзументима нижег или просјечног интелектуалног нивоа не превазилазећи укус такве публике што резултира упитним квалитетом. Карактеристика пјесама је да су писане у десетерцу или осмерцу, или су строфичне мјешовитим стиховима. Неизоставно је римовање стихова.

Новокомпонована народна музика могла би се према мотивима подијелити у више категорија. Иван Чоловић наводи да постоје пјесме које су спјеване са одређеном намјеном, свадбарске, рођенданске, војничке или гастербајтерске, а јављају се и као паралитература.¹⁰ Пјесме су према тону тугованке, оплакивање жалосне судбине, жал за младости, углавном су рефлексивне пјесме посвећене размишљању о пролазности живота. У пјесмама које имају такозване кафанске мотиве срећемо лик Рома који представља скитачки начин живота, одлазак из „родне груди“. У појединим пјесмама град је позорница гдје се све дешава, али у овом случају град није супротстављен селу. Јављају се и пјесме које имају „шкакљиве“ мотиве. У поређењу са данашњим пјесмама турбо-фолка, пјесме седамдесетих година двадесетог вијека нису биле толико провокативне, али у времену када су створене, у значајној мјери су помјериле границе доброг укуса. Композиција текста новокомпонованих пјесама у потпуности је била заокружена, у смислу завршености приче. Такав примјер је пјесма *Морава је у мом срцу* у извођењу Лепе Лукић, гдје се пјевачица радо „сјећа“ родног краја, младости, одлази у непознати свијет и тек тада „увиђа“ да јој је у родном крају било најљепше. Прича је потпуно заокружена. Овим пјесмама је својствена и наративност. Специфично је, иако су у основи лирске пјесме, да имају развијену фабулу, тачније, приповиједну експанзију, заплет и расплет који су у функцији мотивације расположења ликова у пјесми. Пјесме имају наглашену поенту. Пјесме су испјеване у три строфе, а поента се јавља у рефрену. Текст у пјесмама се ослања на народни говор, уводећи у појединим случајевима и жаргон (*Милораде бекријо, све си паре попио. Попио си три њаде, црни Милораде*).

Овај вид пјесама се најчешће могао чути на радио-станицама и то у емисијама као што је „Жеље и поздрави слушалаца“. Теме и мотиви тих пјесама су блиски слушаоцима зато што говоре о осјећањима и ситуацијама у којима су се и они сами нашли. Можда је управо ово један од разлога зашто је новокомпонована музика постала тако популарна и блиска масама. Текстови су углавном засновани на мотивима који се могу лако упамтити, без превише стилских фигура или дубљих значења.

¹⁰ Čolović, I.: *Divlja književnost*: Etnolingvističko proučavanje paraliterature, Biblioteka XX vek, Zemun, 2000, s. 165.

Седамдесетих година двадесетог вијека доминирали су мотиви о родном крају—завичају, родитељском дому, одласку и повратку дому. Музика и мотиви пјесама су личили на изворне народне пјесме и били су усмјерени публици која је отишла из својих мјеста, преселила се у градове, али се увијек враћала свом родном крају. У тим пјесмама срећемо чобане и чобанице, опанке, изворе, стару кућу, стару мајку, шљиву ранку, жетеоце, пашњаке и ливаде, момке и дјевојке са посијела, послове који се обављају у пољу, обреде (свадбе). Мотиви нису строго одвојени од љубавних мотива. У пјесмама са мотивима старе куће и кућишта, неријетко наилазимо на мотив младића и дјевојке, тј. на мотив њихове љубави. Амбијенти су увијек идилични, у некој башти, под неком шљивом, поред изворића. Пјевачи су увијек обучени узорно, жене у тоалетама или народним ношњама, а мушкарци у одијелима. Посебно интересовање публике задобили су Лепа Лукић, Предраг Гојковић-Цуне, Предраг Живковић-Тозовац, Мирослав Илић. Публика углавном сједи на концертима. Језик пјесама овог периода је, такође, језик изворних народних пјесама, али ипак, прилагођен савременим конзументима. Стиче се утисак да су ове пјесме потекле из народа. Многе од њих и данас живе, али велики број је и заборављен. Овакве пјесме одишу старим временом и призивају да се то вријеме врати. Дубљом анализом текстова, долази се до закључка да су они, ипак, приближнији изворној народној музици, него текстови који су услиједили у наредним деценијама, позивају се на позитивне емоције и патријархалне вриједности.

Текстови који настају у осамдесетим годинама двадесетог вијека напуштају сеоске мотиве и приближавају се градским срединама најављујући модерније доба. И даље су углавном највише присутни мотиви љубави, среће, састанка и растанка. Језик у пјесмама је савременији. Наилазимо на нова мјеста састанака и растанака, то више нису долови, баште, путићи, него је амбијент кафане, улице, града, парка. Радња ових пјесама је измјештена из идиличних башта, а пресељена у град, кафану. Не срећемо више чобане и чобанице, него једну жену и једног човјека, војника. Преплићу се новији, модерни мотиви и амбијенти „диска“ и „кола шумадијског“. Конзумирање ове врсте музике је најчешће током забава и такозваних ноћних излазака, под којима се обавезно подразумева одлазак у неку кафану или на концерте који су организовани у великим просторима, халама, спортским дворанама или стадионима. Пјевачи из овог периода су Лепа Брена, Драгана Мирковић, Миле Китић, Маринко Роквић. Начин њиховог одијевања је слободнији, жене су обучене оскудно у мини сукње и уске мајице. Наглашава се њихова женственост. Извођачи постају праве естрадне звијезде, узорни великом броју младих људи. Понашање публике на концертима је слободније. Текстови су све оскуднији. Удаљава се од патријархалних мотива.

Музика деведесетих као да и није наставак на новокомпоновану музику седамдесетих и осамдесетих година двадесетог вијека. Популарне пјевачице се налазе и на филмском платну, као

нпр. Драгана Мирковић која је снимила „Слатко од снова“. Филм у музичком и социолошком смислу јесте скуп свих особина турбо-фолка. Радња филма представља сан младе и перспективне пјевачице да постане велика звијезда. Замишљен је као забава широких народних маса. Филм је био добра полазна тачка за денс групу, која касније постаје изузетно популарна. Велике примјесе различитих музичких праваца и денса изражени су у њиховим интерпретацијама. Основни мотиви пјесама су поново љубавни, али са оскудним стиховима, који се више пута понављају у облику рефрена. Обично се баве мотивом промашене и несретне љубави. Пјесме углавном прате и плесне тачке, а пјевачице су изузетно оскудно одјевене.

У периоду деведесетих година двадесетог вијека јавља се највећа турбо-фолк звијезда на овим просторима, Светлана-Цеца Ражнатовић. Она својим животним стилем и музиком представља велики узор многим младим дјевојкама. У почетку њена музика је наивна и шаљива, а мотиви слични онима из осамдесетих година двадесетог вијека. Све наводи на њену младост и наивност, *Цветак*, *зановетак*. Касније, како је пјевачица сазријевала и њена музика је постајала озбиљнија, а текстови више аутобиографски и мотиви изразито љубавни. Пјесме су испјеване у облику баладе и имају фабулу и ликове. Редају се различите пјесме од којих су најпознатије: *Куковица*, *То Мики*, *Другарице проклетнице*, *Бабарога*, *Волим те*, *Шта је то у мојим венама*, *Ја још спавам у твојој мајици*, *Иди док си млад*, *Вољела сам, вољела*, *Београд*, *Кад би био рањен*, *Маскарада* итд. Заједничко свим текстовима је то што су љубавне и представљају различите фазе једног љубавног односа, као и односа између мушкарца и жене. За музику Светлане Ражнатовић је карактеристично да представља прелаз од народне и новокомпоноване музике до појединих пјесама који имају мотиве поп музике. Уједно и текстови се прилагођавају промјенљивом музичком правцу задржавајући константу у мотивима и цјелокупној причи. Очигледно је да је ова пјевачица оставила велики утицај на генерације младих пјевачица и младих, не само у музичком погледу, него и у животном стилу.

Јелена Карлеуша се јавља деведесетих година. Издаје албум за албумом. Постепено осваја музичку сцену, а врхунац популарности достиже у првој деценији двадесет првог вијека. Њен наступ је знатно агресивнији и провокативнији. Пјесме се базирају на понављању неколико стихова, који су често бесмислени или шокантни, нпр. „родићу ти сина под свјетлима казина“. Често је садржај стихова, као и њихова поента у служби риме, без неког изразитог значења или умјетничког садржаја.

Наведене естрадне умјетнице су наставиле своју каријеру и у 21. вијеку. Постале су популарније у односу на претходну деценију. Своје пјесме су прилагодили публици и приликама које су дошле. Полако прелазе из турбо-фолка дотичући се нових музичких жанрова, док се текстови њихових пјесама баве свакодневицом. Поједине телевизије су организовале емисије гдје су омогућиле извођачима да

покажу свој таленат. То је резултирало великим бројем пјевача и пјевачица који су „преко ноћи“ освојили естраду, а да нису имали неке веће музичке квалитете.

СОЦИОЛОШКИ, ПСИХОЛОШКИ И КУЛТУРОЛОШКИ АСПЕКТИ

Да је била изузетна подлога (веома лоше друштвено-економско и политичко стање) за развој кича и шунда, дехуманизације и деградације у сваком погледу распадом СФРЈ и даљим дешавањима на простору некадашње земље најбоље потврђује јак одјек свега наведеног на младу популацију која се рађала тих година и стасавала у таквим приликама. И најстабилније породице захватио је „потрес“ по свим важним животним питањима. Све тежа борба за егзистенцију у већини породица условила је запостављање не само културних потреба, већ се одразила и на одгој и образовање младих. Наш податак из праксе, доживљен у гимназији на настави Музичке културе иде у прилог описаном стању. Ученик, петнаестогодишњак, на питање о познавању музичких жанрова (и уз додатно објашњење појма, јер није знао шта је жанр) одговорио је: „Никад нисам слушао, нити имао прилику да чујем ништа друго осим Драгане и Цеце“. Ученик је из руралног подручја, одрастао у лошим породичним околностима, са завршеном основном школом, гдје се настава музичке културе, према нашем сазнању, није адекватно одвијала, тј. била је без часа слушања музике, често замијењена другим „важнијим“ предметима. Да је новокопонована музика и турбо-фолк једина музика уз коју сазријева овај средњошколац, а вјерујемо и многи други, нажалост, није ријеткост. Овакви пропусти су тешко надокнадиви и тешко их је исправити. Како се омладина често поистовјећује са музичким звијездама (било којег жанра) у којима види идоле, усваја стил понашања и одјевања, а у пјесмама је доминтна улога жене која се експонира на еротично-вулгаран начин, што је и одлика пјевачица турбо-фолка, поставља се социолошко-психолошко питање: Да ли омладина конзумирањем ових пјесамa, проналазећи у њима релаксацију, бјежи од свакодневице, од стварности? Ритмови и текст новијих новокомпонованих, а посебно турбо-фолк пјесамa управо представљају компензацију за услове одрастања младих, али и тежак начин живота старијих генерација у државама у транзицији, осиромашеним ратом, какве су Босна и Херцеговина, Република Српска и Србија, гдје девалвирају позитивне вриједности људског друштва, као и знање стечено образовањем. Главна преокупација младих је да до било којег циља стижу „инстант-путевима“ (инстант – образовање, пријатељство, афирмација, зарада). Утицај електронских и мас-медија одиграо је кључну тачку у подстицању и афирмацији наведеног музичког правца. Стиче се дојама да се комерцијалне телевизијске и радијске станице, при уређивању музичких емисија не руководе квалитетом музичких садржаја које емитују, већ комерцијалном исплативошћу приказивања појединих музичких спотова и нумера једини је параметар који се узима у обзир.

Све ово говори о томе да је музика, а посебно новокомпонована као дио масовне културе, нераскидиво везана за друштво у којем егзистира. Да бисмо потврдили Платонову сентенцу, у нади за бољим и квалитетнијим музичким животом будућности интересовали су нас ставови ученика о етици текстова новокомпоноване народне музике и турбо-фолка, па смо провели анкетаирање у бањалучким средњим школама. За потребе овог рада, а због обимности текста, дајемо методолошке податке, не бавећи се детаљним описом.

Истраживање је обављено у јуну 2012. године на узорку од 150 испитаника узраста од 15 до 18 година. У Технолошкој школи, смјер графички дизајнер и ликовни техничар, испитано је 28 ученика првог и 24 ученика другог разреда, у Гимназији, општи смјер, 25 ученика трећег и 25 ученика четвртог разреда и у Економској школи, смјер економски техничар 25 ученика првог и 23 ученика трећег разреда. Анкету чини 15 питања о слушању и познавању новокомпонованих и турбо-фолк пјесама, о вредновању њихових текстова, препознавању кича у музици и именовању извођача и процјени њиховог изгледа и гласовних способности. Новокомпоновану народну музику и турбо-фолк активно слуша 70,00% испитаника, док се преосталих 25,00% изјаснило да су пасивни слушаоци ове врсте музике, приморани на конзумирање у свакодне-вици, посебно током вечерњих излазака. Свега 5,00% ученика је својим одговорима тврдило да нису конзументи новокомпонованих и турбо-фолк мелодија. Интересантно је да је већина испитаника, 89,70% има довољно сазнања о овим пјесмама, да негативно процјењује њихов текст (70,56%), али да их ипак слуша и добро познаје, ако не из других разлога, онда због забаве, неке врсте разоноде, подсмјивања и праћења те врсте савременог тренда (бити информисан и занимљив у друштву). Насупрот негативном вредновању текстуалног садржаја, постоји дио ученика (29,44%) који проналази љепоту у текстовима о љубави, на било који начина да је представљена. У хијерархији текстова тематски најквалитетнијим ученици сматрају оне који говоре о завичају и патриотизму. Ученици (84,23%) лако наводе имена извођача, често кроз иронију и смијех (додавањем коментара). Ниско вреднују музичке способности извођача (86,25% ученика) и стил одијевања (60,00% ученика) који и поред оваквог става представља узор највише младим дјевојкама.

Резултати анкете потврђују да је новокомпонована народна музика веома присутна међу тинејџерима и адолесцентима, да су свјесни комерцијалне сврхе те музике и у складу с тим и њене вриједности. Оптимистично је што ученици у већини оспоравају садржаје оваквих пјесама, препознају кич у музици и свјесни су на који начин извођачи успијевају заокупити масе. Међутим, парадоксално је што са таквим ставовима и даље слушају новокомпоновану музику за коју један дио испитаника тврди да им је наметнута. Испитивања потврђују да је утицај васпитно-образовних установа на развој музичког укуса школске популације веома мали у односу на утицај

медија, друштвене средине, породице и одгоја.¹¹ И поред тога вјерујемо да би „повратак“ наставног предмета Музичка култура (обавезно са измијењеним садржајем) у средње стручне школе (у Републици Српској елиминисан из наставног плана и програма школске 2004/2005. године), као и стручна, креативна реализација тих нових садржаја (уз побољшање друштвено-економских односа) позитивно допринијела промјени музичког укуса ученика.

ЗАКЉУЧАК

Резултати наше анализе потврђују да друштвено-економско, социјално и политичко стање једне земље има велики утицај на развој разних сегмената живота. Музика, као један од њих, као културна потреба, разонода или релаксација човјека, продукт је друштва у коме постоји. Платонова поменута реченица о музици и држави (у ширем смислу у функцији хипотезе у овом раду) можемо рећи да је потврђена. Наиме, нераскидива је веза између музике и кретања у друштву, у држави. Стање у друштву, евидентно у музичком животу једне земље, посебно се одражава на личност која, у зависности од услова, има могућност да се развија у позитивном или негативном смјеру. Музика је широко поље за исказивање људских емоција, често „топло уточиште“ за оне који се осјећају угрожено. У систему деградације и дехуманизације друштвених вриједности, личност, без правилног путоказа и подршке лако крене странпутицом. У музичком изражавању окреће се ка неквалитетној музици, не примјењујући лош квалитет њених текстова. Темељ будућности сваке земље је у омладини, а омладина не стасава без слушања музике. Зато је веома битно са каквом „музичком енергијом“ омладина сазријева.

Издајамо најважније карактеристика новокомпоноване народне музике и турбо-фолка добијених овим истраживањем:

- компарацијом текстова новокомпоноване народне музике из различитих етапа развоја уочава се стагнација у моралном и етичком смислу;
- неупоредива је разлика у тематици, мотивима у старијим и новијим новокомпонованим пјесмама. Текстови пјесама новијег датума, за разлику од старијих, немају осјећај за „стид“ и поступно губе етичко-морално утемељење;
- омладина у већини има негативан став према новокомпонованој музици, али, и поред тога, та музика је саставни дио њеног живота. Ту проналазимо припаднике овог жанра од страствених љубитеља, па све до оних који латентно слушају ову врсту музике, јер је свуда око њих;

¹¹ Rajević, S.: Utjecaj elektronskih medija na muzičke preferencije publike, U zborniku radova 5. međunarodnog simpozijuma *Muzika u društvu*, Muzikološko društvo BiH, Sarajevo, 2008, s. 187-192.

- постоји спрега између друштвено-политичких дешавања у једној земљи и музике која у том друштву егзистира рефлектујући се на личност;
- деградација друштва доноси деградацију личности која ужива у „лаким нотама“ проналазећи своје уточиште;
- „затварање очију“ интелектуалне елите пред „ситним музичким радостима“ обичних људи, тј. пред кичом и шундом, један је од разлога који је довео до експанзије и доминације лошег, до странпутице у савременом друштву, нажалост, окарактерисане као нешто пожељно.

Овакви резултати истраживања подстакли су нас на неколико идеја за рјешавање или ублажавање ове ситуације:

- залагати се за подизање економског нивоа становништва, образовање старијих чланова породице и тиме „пробудити“ њихове културне потребе;
- дати већи значај музичком образовању у предшколским установама и основним школама коригујући наставне планове и програме;
- у основним школама организовати презентације умјетничке музике ангажманом стручних људи, а у културним центрима реализовати, дјечи блиске, дидактичке концерте квалитетних музичких жанрова;
- подстицати емитовање радио-телевизијских серијала о квалитетној музици с акцентом на умјетничку и народну изворну музику;
- отворати музичке центре у којима ће се, примјеном савремене технологије, приказивати разне занимљивости из историје музике, образовати посјетиоци различитих узраста, а путем различитих игара умјетничка музика и други квалитетни жанрови приближити дјечи;
- залагати се за здраву социјалну средину у којој ће млади образовањем развијати квалитетан музички укус.

PERSONALITY AND NEWLY COMPOSED FOLK MUSIC AS A SIDEWAY OF SOCIETY, (LOW) QUALITY OF THE TEXTS

Ozrenka Bjelobrk Babić M.A.

Višnja Šušnjar, professor

Vesna Đušnjar M.A.

Abstract: The authors of this paper point that a newly composed folk music is a sideway and a threat to society. It is the threat to the knowledge society, art and music quality, and therefore it is a threat to the very personality. The aim of analysis is based on ethnological (ethnomusicological latent) and literary texts of newly composed folk music in order to determine its quality and impact on society and personality. Analysis was performed on selected examples from various stages of historical development of this kind of music, with emphasis on the comparisson of readings of older songs as well as the new ones. It was found that both of these works, which are not highly rated artistically, are evident elements stagnation of social values (moral,

humanity, love) and other qualities that are supposed to feature a society. Results of chronological analysis of literal text newly composed folk songs (with the closer look at musical means) confirmed simplifying and streamlining of music and text, which in this case cannot be referred to as temporal art, and not to mention the literature. These are the students' attitudes about newly composed folk music, their thoughts on ethics of the texts, and their reflections. The authors provide suggestions for mitigation (if not the resolution) of this musical and language sideway and the degradation of modern society and the personality that it develops.

Key words: *a newly composed music, literary text, sideways, society, personality*

ЛИТЕРАТУРА

1. Ђурић, О. (2001). *Водич кроз историју музике*. Београд: Аутор.
2. Milojević, Jasmina (n.d). *Turbo-folk: World music ili postmoderni Vavilon?*. Preuzeto 10.09. 2012. sa sajta www.jazzymcoyu.page.tl
3. Rajević, S. (1990). *Fenomen novokomponovane narodne muzike – ogledi iz BiH*. Neobjavljen diplomski rad. Univerzitet u Sarajevu, Muzička akademija.
4. Rajević, S. (2000). O neophodnosti multiaspektne analize novokomponirane narodne muzike. *Muzika, časopis za muzičku kulturu br. 1-2 (13-14)*, str. 20–23.
5. Rajević, S. (2008). Utjecaj elektronskih medija na muzičke preferencije publike. U zborniku radova 5. Međunarodnog simpozijuma *Muzika u društvu* (str.187–192). Sarajevo: Muzikološko društvo BiH.
6. Fulanović Šošić, M. (2007). Folklorna muzika i novokomponovana narodna muzika u suvremenom društvu Bosne i Hercegovine. U zborniku radova 5. Međunarodnog simpozijuma *Muzika u društvu* (str.183–186). Sarajevo: Muzikološko društvo FBiH.
7. Čolović, I. (2000). *Divlja književnost: Etnolingvističko proučavanje paraliterature*. Zemun: Biblioteka XX vek.